

OBSAH

ÚVOD

Obecné poučení o jazyce 5

§ 1. Řeč a jazyk; jazyk národní. 2. Spisovná čeština, obecná čeština. 3. Prvky jazykového vyjadřování: věta, slovo a tvary slov, hlásky. 4. Mluvnice a její části; správná spisovná výslovnost, pravopis; slovník a nauka o slovní zásobě. 5. Jazykový styl; styl hovorový, odborný a umělecký; slang, argot. 6. Místní nářečí a jejich skupiny; vývoj českého jazyka. 7. Slovanské jazyky; slovenský jazyk.

I. HLÁSKOSLOVÍ — SPISOVNÁ VÝSLOVNOST

Hlásky a slabiky 12

8. Hlásky; slabika. 9. Samohlásky, souhlásky; hlásky slabikotvorné. 10. Artikulace (článeková) hlásek.

Samohlásky 13

11. Samohlásky podle artikulace; samohlásky krátké a dlouhé; dvojhlásky. 12. Psaní samohlásek (*ú, ů; í[y], í[sj]; ě*).

Souhlásky 15

14. Rozdělení souhlásek podle účasti hlasivek, podle způsobu artikulace a podle místa artikulace. 15. Psaní souhlásek.

Přízvuk 16

16. Slovní přízvuk hlavní, vedlejší. 17. Přízvukování předložek; slova příklonná.

Spisovná výslovnost 18

18. Spisovná výslovnost. 19. Spisovná výslovnost jednotlivých hlásek; délka samohlásek. 20. Spisovná výslovnost skupení samohlásek, předložek zakončených na souhlásku před samohláskou, znělých souhlásek před pauzou. 21. Výslovnost souhláskových skupin. 22. Výslovnost přejatých slov.

II. PRAVOPIS

23. Písmo; pravopis 25

Označování hlásek písmeny 25

24. Písmo hláskové. 25. Odchytky v psaní slov domácích: psaní *i, í a y, ý*; psaní *ú, ů*; písmeno *ě* po retných souhláskách; psaní souhlásek párových; psaní předpon a předložek *s, z*. 26. Psaní slov přejatých. 27. Psaní velkých písmen. 28. Psaní zkratk a značek. 29. Hranice slov v písmu: příslovočné spřežky; spojovací čárka; dělení slov. 30. Rozdělovací znaménka. 31. Zásady a úkoly českého pravopisu; pravopis jako prostředek tvarosloví a skladby.

III. TVAROSLOVÍ (NAUKA O STAVBĚ SLOV)

Slovo a jeho význam 40

32. Pojem slova. 33. Význam věcný a mluvnický (gramatický); slova plnovýznamová a gramatická.

Způsoby tvoření slov 41

34. Tvoření slov odvozováním. 35. Tvoření slov skládáním. 36. Zkracování slovních základů; zkratky a zkratková slova.

Tvoření tvarů	44
37. Tvoření tvarů; kmen, koncovka; tvary jednoduché a složené.	
Druhy slov	45
38. Slova ohebná a neohebná. 39. Jména (podstatná, přídavná, zájmena a číslovky) a jejich věcné a mluvnické významy. 40. Slovesa. 41. Neohebné druhy slov. 42. Přehled slovních druhů.	

PODSTATNÁ JMÉNA

Význam a tvoření	49
43. Podstatná jména neodvozená, odvozená. 44. Odvozování příponami: názvy osob, věcí, vlastností, dějů a vztahů; slova zdobnělá. 45. Odvozování předponami.	
Rod a číslo	51
46. Rod jmen; jména životná a neživotná; tvoření jmen rodu ženského. 47. Číslo jednotné a množné; jména hromadná; látková a pomnožná. 48. Tvary dvojného čísla.	
Pády a jejich význam	54
49. Pády: 50. Vokativ; ostatní pády; jejich větná platnost. 51. Významy prostých pádů.	
Skloňování podstatných jmen	58
52. Obecná charakteristika. 53. Přehled skloňování podstatných jmen a jeho vzorů.	
Skloňování mužské	60
54. Obecná charakteristika. 55. Skloňování podstatných jmen bez koncovky. 56. Dvojitá koncovky těchto vzorů u jmen neživotných a životných. 57. Kolísání mezi měkkým a tvrdým skloňováním. 58. Skloňování podstatných jmen s koncovkou. 59. Jména na <i>-í (krejčel)</i> .	
Skloňování ženské	67
60. Obecná charakteristika. 61. Přehled skloňování a vzory. 62. Poznámky k tvarům. 63. Kolísání mezi vzory <i>píseň a kost</i> ; místní jména jako <i>Olomouc, Boleslav</i> . 64. Jména <i>neř, máti</i> ; jména na <i>-í (paní, průvodčí)</i> .	
Skloňování střední	70
65. Obecná charakteristika. 66. Přehled skloňování a vzory. 67. Poznámky k tvarům. 68. Jména <i>semeno, rameno</i> apod.; <i>lýtka, dvířka, vrátka, bedra</i> .	
Obměny hlásek v kmeni při skloňování podstatných jmen	73
69. Obměny koncových souhlásek v kmeni; střídání krátkých a dlouhých samohlásek; pohybné <i>e</i> .	
Zvláštní skupiny skloňování podstatných jmen	75
70. Skloňování pomnožných jmen míst a svátků. 71. Skloňování osobních jmen. 72. Skloňování podstatných jmen cizího původu.	

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

Význam a tvoření	79
73. Obecná charakteristika. 74. Význam přídavných jmen podle tvoření. 75. Nejrozšířenější přípony.	
Stupňování	83
76. Tvoření druhého a třetího stupně.	
Tvary a jejich významy	84
77. Mluvnické významy a větná platnost přídavných jmen; zpodstatnělá přídavná jména.	
Skloňování přídavných jmen	85
78. Obecná charakteristika. 79. Tvary základní (vzor <i>mladý a jarní</i>). 80. Tvary jmenné. 81. Přivlastňovací přídavná jména.	

ZÁJMENA

Význam a druhy; tvary a jejich významy	89
82. Obecná charakteristika. 83. Druhy zájmen. 84. Mluvnické významy zájmen; zájmena rodová, bezrodá.	
Skloňování zájmen	92
85. Obecná charakteristika. 86. Zájmena bezrodá (<i>já, ty, se</i>). 87. Zájmena rodová: a) Skloňování zájmeně (<i>ten, náš</i>). 88. Zájmeno třetí osoby a zájmeno vztažné <i>jenž</i> . 89. Zájmeno <i>všechen</i> . 90. b) Skloňování podle přídavných jmen. 91. Zájmena přivlastňovací (<i>můj, tvůj, svůj</i>).	

ČÍSLOVKY

Význam a druhy	98
92. Význam a druhy číslovek.	
Tvary a jejich užívání	99
93. Mluvnické významy číslovek; spojování s počítaným předmětem.	
Skloňování číslovek	100
94. Skloňování číslovek řadových, druhových a násobných. 95. Skloňování číslovek základních. 96. Tvary číslovek neurčitých.	

SLOVESA

Význam a tvoření	102
97. Význam sloves a jejich druhy: slovesa předmětová (přechodná, nepřechodná), bezpředmětová; slovesa zvrtná; slovesa plnovýznamová a pomocná. 98. Tvoření sloves příponami a předponami.	
Mluvnické významy; vid a rod	104
99. Mluvnické významy sloves	
A. Vid	104
100. Slovesa dokonavá, nedokonavá; slovesa násobená.	
B. Rod	107
101. Rod činný a trpný.	
Tvary slovesné: jednoduché a složené; určité a neurčité	108
102. Tvary jednoduché: kmen (přítomný, minulý), koncovky; tvary složené. 103. Tvary určité a neurčité.	
Tvary určité	109
A. Osoba a číslo	110
104. Tvary pro osoby a číslo. 105. Osobní koncovky. 106. Označování jmenného rodu a životnosti.	
B. Čas	111
107. Čas přítomný, budoucí a minulý. 108. Význam přítomných tvarů.	
C. Způsob	113
109. Způsob oznamovací, rozkazovací a podmiňovací.	
Tvary neurčité	114
110. Infinitiv. 111. Přechodníky podle tvaru a významu. 112. Tvoření přechodníku přítomného a minulého. 113. Příčestí minulé a trpné. 114. přídavná jména slovesná. 115. Podstatná jména slovesná.	
Tvoření tvarů slovesných (časování)	120
A. Tvary jednoduché	
116. Tvoření tvarů z kmene přítomného a minulého. 117. Třídění sloves podle tvaru. 3 os. jedn. čís. přít. času. 118. Přehled tříd a vzorů pravidelných sloves.	

Třída první	122
119. Zařadění sloves. 120. Vzory tvrdé <i>nese, bere</i> . 121. Vzor měkký <i>maže</i> . 122. Vzory smíšené <i>peče, umře</i> .	
Třída druhá	127
123. Zařadění sloves. 124. Vzory <i>tiskne, *mine</i> . 125. Vzor nepravidelný <i>začne, zajme</i> .	
Třída třetí	131
126. Zařadění sloves. 127. Vzory <i>kryje, kupuje</i> .	
Třída čtvrtá	133
128. Zařadění sloves. 129. Vzory <i>prosí, trpí, sází</i> .	
Třída pátá	136
130. Vzor <i>dělá</i> .	
Slovesa nepravidelná	137
131. <i>Být, jíst, vědět, chtít</i> .	
B. Tvary složené	140
132. Čas budoucí, čas minulý, podmiňovací způsob, opisné tvary trpné.	
PŘÍSLOVCE	141
133. Význam příslovčí. 134. Jejich tvoření. 135. Stupňování.	
PŘEDLOŽKY	144
136. Význam předložek; předložky vlastní a nevlastní. 137. Neslabičné předložky. 138. Vazby předložek. 139. Užívání předložek; opakování předložek.	
SPOJKY A ČÁSTICE	147
140. Spojky souřadící a podřadící. 141. Částice.	
CITOSLOVCE	148
142. Význam citoslovčí; jejich úloha ve větě.	
IV. SKLADBA	
Věta a souvětí	149
143. Obecný výklad.	
Druhy vět podle postoje mluvčího	149
144. Věty oznamovací, tázací, zájmové a věty zvolací. 145. Věty kladné a záporné.	
Mluvnická stavba věty	152
A. Větné vztahy a větné členy	152
146. Skladební dvojice; člen řídicí a závislý; shoda, řízenost, přimykání. 147. Základní členy větné. 148. Rozvíjející členy větné. 149. Několikanásobný člen větný; významový poměr členů v několikanásobném členu větném.	
B. Věty podle členitosti	156
150. Věty dvoječlenné a jednočlenné	
C. Zvláštnosti větného členění	157
151. Oslovení, citoslovce; samostatný větný člen; vsuvka. 152. Věta neúplná.	
D. Pořádek slov; zvukové prostředky věty	159
153. Pořádek slov. 154. Větný přízvuk, důraz, melodie.	
Věta jednoduchá	161
155. Věta holá, rozvitá, věta s několikanásobným podmětem nebo s několikanásobným přísudkem.	
Základní členy větné (ve větě dvoječlenné): podmět	
a přísudek	161

156. Podmět a přísudek. 157. Podmět vyjádřený a nevyjádřený; podmět všeobecný. 158. Pří-
sudek slovesný a jmenný (se sponou a beze spony). 159. Shoda přísudku s podmětem. 160.
Shoda přísudku s několikanásobným podmětem.

Rozvíjející členy větné 167
161. Obecný výklad

Předmět 167
162. Předmět; vazby předmětových sloves a přídavných jmen

Přívlastek a přístavek; doplněk 170
163. Přívlastek. 164. Přístavek. 165. Doplněk

Přísllovečné určení 174
166. Přísllovečné určení a jeho druhy.

Vazby (konstrukce) přechodníkové; vazby (konstrukce)
s infinitivem 175
167. Vazba přechodníková. 168. Vazba infinitivní.

Souvětí 176
169. Souvětí souřadné a podřadné; věta hlavní a vedlejší, řídicí a závislá; spojovací výrazy.

Souvětí podřadné 177
170. Věty spojkové a vztahné. 171. Druhy vět vedlejších: věty podmětné, předmětné, pří-
vlastkové, doplňkové, přísudkové. 172. Vedlejší věty přísllovečné.

Souvětí souřadné 181
173. Poměr vět v souvětí souřadném. 174. Druhy souvětí souřadného.

Složitá souvětí 183
175. Typy složitých souvětí.

Volné spojení vět. Řeč a otázka přímá 185
176. Volné spojení vět. 177. Řeč (otázka) přímá a nepřímá.

DODATEK PRVNÍ: O VÝZNAMU SLOV A O SLOVNÍ ZÁSOBĚ

Význam slova 187
178. Slovo a slovní zásoba. 179. Obecný a určitý význam slova.

Významové vztahy mezi slovy 188
180. Slova jednoznačná a mnohoznačná (význam základní a přenesený). 181. Homonyma,
synonyma, antonyma. 182. Citové zabarvení slov. 183. Rozlišení slov (a jejich významů) po-
dle jiných příznaků.

Slovní zásoba a skupiny slov v ní 191
184. Skupiny slov příbuzných podobou a významem nebo spojovaných podle významu.

Změny slovní zásoby a její obohacování 192
185. Vznik a zánik slov (neologismy a archaismy), změny významu slov. 186. Způsoby obo-
hacování slovní zásoby.

Jména vlastní 193
187. Vlastní jména osobní a místní a jejich vznik.

DODATEK DRUHÝ: O SLOHU 195
188. Pojem a podstata slohu. 189. Činitelé objektivní a individuální. 190. Sloh projevů mlu-
vených a psaných. 191. Styly spisovného jazyka. 192. Slohové rozlišení jazykových prostřed-
ků. 193. Slohové postupy a slohové útvary. 194. Rysy a vlastnosti slohových projevů.

REJSTRÍK VĚCNÝ 202

REJSTRÍK SLOV A TVARŮ 213

OBSAH 219